

**АНАЛІЗ СВІТОВОГО ДОСВІДУ ФОРМУВАННЯ
УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ АВТОНОМІЇ
АНАЛИЗ МИРОВОГО ОПЫТА ФОРМИРОВАНИЯ
УНИВЕРСИТЕТСКОЙ АВТОНОМИИ
ANALYSIS OF WORLD EXPERIENCE OF FORMATION
UNIVERSITY AUTONOMY**

Анотація. Зміна методів і механізмів взаємодії суб'єктів ринку освітніх послуг та держави є фокусом модернізації систем вищої освіти всіх країн в XXI столітті. В умовах побудови інноваційного суспільства важливою передумовою виконання вищими навчальними закладами своїх функцій є університетська автономія.

Мета статті полягає в узагальненні теоретико-методичного та аналітичного забезпечення формування складових університетської автономії в країнах світу, що спрямовано на виділення тенденцій у формуванні оптимального співвідношення державних і ринкових механізмів у системі вищої освіти.

Методологічною та інформаційною основою дослідження виступили монографії науковців, в яких висвітлюються проблеми формування автономії ВНЗ, матеріали періодичних видань та ресурси Internet із зазначеної проблематики. При проведенні дослідження використано методи компаративного аналізу, системного та логічного аналізу, метод узагальнення інформації.

У результаті дослідження було проведено компаративний аналіз історії розвитку ідеї університетської автономії, розглянуто специфіку організації університетів з позиції автономії та надано характеристику принципів й ознак автономії ВНЗ за країнами світу. В якості аналітичного забезпечення дослідження розглянуто для кожної компоненти інституційної автономії, а саме академічної, фінансової, організаційної та кадрової, індикатори та їх вагу, у відповідності з якими оцінюється загальний рівень університетської автономії.

В результаті проведеного аналізу зроблено висновок, що в основі

реформування системи сучасної вищої освіти знаходиться ідея створення університетської автономії, яка базується на оптимальному співвідношенні автономності ВНЗ та їх державного регулювання та передбачає різний ступінь автономії в різних сферах діяльності університету: академічній, фінансовій, організаційній та кадровій.

Практичне застосування результатів дослідження полягає у використанні виділених індикаторів за кожною компонентою інституційної автономії для визначення загального рівня автономії ВНЗ та управління нею.

Аннотація. Изменение методов и механизмов взаимодействия субъектов рынка образовательных услуг и государства является фокусом модернизации систем высшего образования всех стран в XXI веке. В условиях построения инновационного общества важной предпосылкой выполнения высшими учебными заведениями своих функций является университетская автономия.

Цель статьи состоит в обобщении теоретико-методического и аналитического обеспечения формирования составляющих университетской автономии в странах мира, направленное на выделение тенденций в формировании оптимального соотношения государственных и рыночных механизмов в системе высшего образования.

Методологической и информационной основой исследования выступили монографии ученых, в которых освещаются проблемы формирования автономии вузов, материалы периодических изданий и ресурсы Internet по указанной проблематике. При проведении исследования использованы методы сравнительного анализа, системного и логического анализа, метод обобщения информации.

В результате исследования был проведен компаративный анализ истории развития идеи университетской автономии, рассмотрена специфика организации университетов с позиции автономии и охарактеризованы принципы и признаки автономии вузов по странам мира. В качестве аналитического обеспечения исследования рассмотрены для каждой компоненты институциональной автономии, а именно академической, финансовой, организационной и кадровой,

индикаторы и их вес, в соответствии с которыми оценивается общий уровень университетской автономии.

В результате проведенного анализа сделан вывод, что в основе реформирования системы современного высшего образования лежит идея создания университетской автономии, которая базируется на оптимальном соотношении автономности вузов и их государственного регулирования и предусматривает разную степень автономии в различных сферах деятельности университета: академической, финансовой, организационной и кадровой.

Практическое применение результатов исследования заключается в использовании выделенных индикаторов по каждой компоненте институциональной автономии для определения общего уровня автономии вузов и управления ею.

Annotation. Changing the methods and mechanisms of interaction between the subjects of the market of educational services and the state is the focus of modernization of higher education systems of all countries in the 21st century. In the conditions of building an innovative society, an important prerequisite for the performance of higher education institutions' functions is university autonomy.

The purpose of the article is to generalize the theoretical and methodological and analytical support for the formation of the constituent parts of the university autonomy in the countries of the world, aimed at identifying trends in the formation of the optimal correlation of state and market mechanisms in the higher education system.

The methodological and informational basis of the research was made by monographs of scientists, which highlight the problems of the formation of the autonomy of universities, the materials of periodicals and the resources of the Internet on these issues. During the research, methods of comparative analysis, system and logical analysis, a method of generalizing information were used.

As a result of the research, a comparative analysis of the history of the development of the idea of university autonomy was conducted, the specifics of the organization of universities from the point of view of autonomy were examined and the principles and attributes of the autonomy of universities in

the countries of the world were characterized. As an analytical support, the studies examined for each component of institutional autonomy: academic, financial, organizational and personnel, indicators and their weight, which assesses the overall level of university autonomy.

The result of the analysis is the conclusion that the idea of creating a university autonomy is based on the optimal correlation between the autonomy of universities and their state regulation and provides for a different degree of autonomy in various fields of the university: academic, financial, organizational and personnel.

The practical application of the results of the study consists in using the selected indicators for each component of institutional autonomy to determine the overall level of autonomy and management of universities.

Ключові слова: вища освіта, університет, автономія, компоненти автономії, індикатори автономії, ознаки автономії, академічна свобода.

Ключевые слова: высшее образование, университет, автономия, компоненты автономии, индикаторы автономии, признаки автономии, академическая свобода.

Key words: higher education, university, autonomy, autonomy components, autonomy indicators, signs of autonomy, academic freedom.

В сучасних умовах формування інноваційного суспільства, що базується на економіці знань, зростає роль вищої освіти в досягненні соціально-економічного прогресу та конкурентоспроможності держави. Модернізація вищої освіти полягає в її гармонізації з європейськими стандартами, що, в свою чергу, обумовлює перехід до зміни ролі й функцій вищих навчальних закладів (ВНЗ), викликає необхідність трансформації державного регулювання діяльності ВНЗ.

Як зазначають автори [1-3], однією зі світових тенденцій в освітній сфері сьогодні є жорстка конкурентна боротьба між університетами, рівень конкурентоспроможності університетів на сучасному ринку освітніх послуг визначається на підставі рейтингів, в основі розрахунку яких знаходиться багато різноманітних чинників, одним із яких виступає рівень автономності ВНЗ. Сучасний стан розвитку освітянського ринку,

ринку праці та ринку споживчих уподобань населення стосовно вищої освіти вимагають від університетів оперативного врахування змін кон'юнктури й нових тенденцій, що багато в чому залежить від здатності й можливості ВНЗ самостійно приймати рішення в умовах мінливого середовища. При повній залежності ВНЗ від дій держави неможливо використати можливості, пов'язані з ринковими механізмами, бути гнучкими й адаптивними до змін в освітньому середовищі. У зв'язку з цим, в останні роки постала проблема пошуку оптимального співвідношення державних і ринкових механізмів в теорії та практиці діяльності закладів вищої освіти. У цьому контексті особливої важливості й актуальності набувають питання формування університетської автономії.

Поняття автономії університетів в найширшому розумінні означає певну міру самостійності ВНЗ у прийнятті рішень. Як показує аналіз досліджень вчених з даної проблематики, необхідність автономії ВНЗ була проголошена Міжнародною асоціацією університетів (IAU) в 60-х рр. ХХ століття. Університетська автономія була визначена як самостійність у прийнятті рішень щодо академічної свободи ВНЗ. Фінансові аспекти автономії були представлені лише відносною фінансовою свободою при налагодженні міжнародних контактів [4, 5].

Автономія університетів з урахуванням європейського та світового досвіду ґрунтується на принципах, закладених в Magna Charta Universitatum (1988 р.), Ерфуртській Декларації (1996 р.) та Болонській Декларації (1999 р.). Особливо виділяються дослідження, проведені Європейською Асоціацією Університетів, в яких підкреслюється ключова роль інституційної автономії як життєво важливої передумови для успіху європейських університетів [6].

Компаративний аналіз літературних джерел [7, 8, 9] показує, що в міжнародній практиці автономія університету ґрунтується на принципі дотримання академічних свобод, під якими розуміють самостійність суб'єктів навчального процесу в максимально припустимих межах організувати навчальний процес, визначати паритетність у стосунках викладачів і студентів, формувати навчальні плани, вибирати навчальні дисципліни та формувати їх зміст, вибирати керівників вищого закладу та

структурних підрозділів в ньому тощо.

Історико-педагогічні аспекти розвитку автономії ВНЗ знайшли своє відображення в працях А. Авруса, А. Андрєєва, С. Квіта, В. Мокляка, В. Нікольського, М. Полякова, О. Радула, В. Савчука, В. Яблонського та інших вчених.

Філософсько-педагогічні аспекти автономії університетів та управління ними висвітлювали такі вчені, як В. Андрущенко, В. Бакіров, Г. Дмитренко, М. Дудка, М. Зубрицька, В. Кондратов, М. Култаєва, В. Луговий, М. Михальченко, В. Нечаєв, Л. Полякова, І. Родіонова, С. Черепанова та інші.

Питання ролі ВНЗ в підготовці кваліфікованих спеціалістів та їх відповідності потребам сучасного ринку праці розглядаються в працях таких дослідників, як Д. Богиня, А. Головач, Б. Данилишин, М. Долішній, Е. Лібанова, С. Мочерний, В. Пономаренко, С. Пирожков, О. Раєвнева, А. Чухно та інших вчених.

У дослідженнях вітчизняних та зарубіжних вчених відносно проблем розвитку ВНЗ у сучасних умовах сформувалася єдина точка зору на необхідність формування університетської автономії. У той же час, складна структура поняття автономії університетів потребує спеціальної наукової розробки й узагальнення її параметрів, типів, компонент й індикаторів, функцій, сфер застосування й управління.

Метою статті є узагальнення сучасного теоретико-методичного та аналітичного забезпечення формування складових університетської автономії у країнах світу.

Автономія вищих навчальних закладів є однією із найстаріших форм самоврядування. Як вже було зазначено вище, університетська автономія базується на принципі академічної свободи, як необхідної умови розвитку вищої освіти й науки.

Аналіз літературних джерел [7, 10, 11, 12, 13] дозволив узагальнити погляди вчених на роль та специфіку організації університету, прослідкувати історію розвитку ідеї університетської автономії, табл. 1.

Генезис ідеї університетської автономії та її форм

[Genesis idea of university autonomy and its forms]

Вчений	Характеристика принципів та ознак університетів з позицій їх автономії
Середньовіччя – університети отримували та відстоювали автономію в якості привілею, який міг би забезпечити правову, політичну, економічну незалежність. Академічних свобод університети не мають.	
Професор Лондонського університету Р. Барнет	1. Освіту мав право здобувати будь-який бажаючий. 2. Університети були засновані як міжнародні навчальні заклади. 3. Участь в наукових дискусіях як викладачів, так і студентів, незалежно від ступеня наукових знань. 4. Академічна свобода є головною умовою для можливостей інновацій, передумовою наукової діяльності.
Відродження (17-18 ст.) – створення університетів нового типу, функціями яких стала підготовка вчених та проведення наукових досліджень. В цей час відбувалась тенденція відриву наукової підготовки та наукових досліджень від діяльності ВНЗ.	
19 століття – наявність академічної свободи університетів, наукове знання є вищою цінністю, але не заперечується соціальне значення університетської діяльності	
Німецький вчений В. Гумбольд	1. Єдність дослідження та викладання. 2. Отримання студентами знань на основі наукових досліджень. 3. Наявність в навчальній програмі міждисциплінарних предметів. 4. Діяльність університету як соціального інституту підпорядкована державі.
Англійський вчений Дж. Ньюмен, німецький філософ Ч. Чоспез	Університет має 4 завдання: дослідження, викладання, кваліфіковане навчання і виховання, передача особливого виду культури. Університет при цьому займає підлегле становище в плані світогляду по відношенню до церкви.
Шотландський вчений Г. Гесерінгтон	1. Університет є співтовариством викладачів і студентів. 2. Діяльність університету пов'язана зі знаннями, які потрібні сучасному роботодавцю. 3. Діяльність університету не може ґрунтуватись тільки на отриманні прибутку.
Німецький філософ К. Ясперс	1. Університети є автономними установами, які володіють майном та окремою земельною власністю. 2. Університет сам підбирає кадри, організовує навчальний процес та присвоює наукові ступені. 3. Університет створюється державою, але керується принципами академічної свободи.

Аналіз поглядів вчених на розвиток університетської автономії дозволив виявити, що існування університетів визначалось двома

групами факторів: з одного боку – потребами суспільства та необхідною фінансовою та правовою підтримкою держави, а, з іншого – ідеологічними інтересами церкви. Генезис становлення університетської автономії показує, що до 19 ст. формувалась автономія без певної свободи університетів, а, починаючи з 19 ст. з проведенням університетської реформи в Германії відбулося переосмислення ідеї університетської автономії й почала формуватися свобода ВНЗ, але без певної автономії.

Отже, упродовж розвитку університетів по-різному формувалися їх відносини з державою, і на початок XIX століття сформувалися три типи університетів зі своєю специфікою співвідношення “держава – університет” [11, 14]:

1. Оксфордський і Кембриджський (пізніше також Гарвардський та Стенфордський) – ВНЗ, які зберегли автономність як своє головне надбання.

2. Французькі ВНЗ, в яких заперечувалася не тільки академічна, а й інші види інституційної автономності.

3. Німецькі ВНЗ, які перебували під повним контролем держави до 1810 р., коли було утворено Берлінський університет і сформульована В. фон Гумбольдтом ідея академічної свободи як базового принципу класичного університету.

В документах ЮНЕСКО вважається, що визначальним фактором ступеню інституційної автономії університетів є ефективні рішення, що зумовлюють якість університетської діяльності, і зазначається, що інституційна автономія університетів включає в себе: рівень необхідного самоврядування для ефективних рішень, що стосуються наукової діяльності, до стандартів, адміністративної діяльності, що поєднуються з відповідальними системами, особливо щодо державних фінансових джерел, щодо академічної свободи і прав людини [7].

У Законі України «Про вищу освіту» визначено, що автономія ВНЗ – це його самостійність, незалежність і відповідальність у прийнятті рішень стосовно розвитку академічних свобод, організації освітнього процесу, наукових досліджень, внутрішнього управління, економічної та іншої діяльності, самостійного добору і розстановки кадрів у межах,

встановлених цим Законом [15]. А, академічна свобода – це самостійність і незалежність учасників освітнього процесу під час провадження педагогічної, науково-педагогічної, наукової та/або інноваційної діяльності, що здійснюється на принципах свободи слова і творчості, поширення знань та інформації, проведення наукових досліджень і використання їх результатів та реалізується з урахуванням обмежень, встановлених законом [15].

Отже, можна відзначити, що категорія «автономія ВНЗ» ширша, ніж «академічна свобода ВНЗ». Автономію ВНЗ розглядають частіше, як його зовнішню самоідентифікацію, а академічну свободу – як провідний принцип внутрішньої організації його діяльності.

Автономія є одним із трьох базових принципів діяльності європейських університетів, що закріплено Великою Хартією Університетів, яку підписали вже майже 400 ректорів вищих навчальних закладів, 14 із яких – українські [12]. При цьому, розуміння самого поняття автономії, її широти, способів діяльності в умовах автономії є різним залежно від країни, історичних передумов, традицій і культури в самих університетах, форм власності, загальної ситуації в країні.

Аналіз європейського й світового досвіду формування автономії у системі вищої освіти в розвинених країнах показав, що вона визначалася двома головними тенденціями: централізацією управління й диверсифікованістю типів ВНЗ й їхніх навчальних програм, що супроводжувалася децентралізацією управління на регіональних і муніципальному рівнях. Завдання централізації управління, а саме розробка загальнонаціональної політики та стратегій розвитку університетів, встановлення механізму й пріоритетів при розподілі бюджетних ресурсів, здійснення державних програм надання допомоги студентам, вирішуються центральними органами державного управління у сфері вищої освіти: в США – Міністерством освіти, в Японії – Міністерством освіти, науки й культури, у Великобританії – Міністерством освіти й науки, у Франції – Міністерством національної освіти, у Німеччині – Федеральним міністерством науки й освіти.

Основні характеристики принципів та ознак автономії університетів розвинених країн наведені в табл. 2. [12, 16]

Характеристики принципів та ознак автономії ВНЗ за країнами світу

[Characteristics of the principles and features of university autonomy
by countries]

Країна	Ознаки та принципи автономії університетів
Великобританія	ВНЗ мають різні джерела доходів; диференціація державного фінансування праці викладачів (залежно від кількості студентів та рівня навчання) та науково-дослідної діяльності університетів (тільки тих ВНЗ, що мають міцний науковий потенціал); диференціація оплати за навчання залежно від статусу ВНЗ й програми навчання; диференціація оплати праці викладачів всередині університету; контрактне державне фінансування ВНЗ на виконання науково-дослідних робіт; заміна системи стипендій системою позик
Франція	ВНЗ мають статус юридичної особи та є автономними у сферах навчальної, науково-дослідної, адміністративної й фінансової діяльності; відносини ВНЗ з державою регулюються угодами (контрактами), де фіксуються зобов'язання університетів перед державою відносно розвитку вищої освіти й наукових досліджень і зобов'язання держави перед університетами по фінансуванню й відкриттю викладацьких вакансій; структура й функції ВНЗ, навчальні плани й програми значною мірою визначаються інструкціями Міністерства національної освіти, дирекцією вищої освіти, яка вирішує багато оперативних питань у діяльності ВНЗ, дирекцією персоналу вищої освіти, яка вирішує кадрові питання, адміністративними й фінансовими службами; істотну роль в управлінні ВНЗ відіграють регіональні структури
Італія	університетська автономія гарантується Конституцією країни; основний персонал університетів віднесений до категорії державних службовців; університети є повністю автономними у вирішенні питань організаційної структури, змісту навчальних програм, форм і методів управління
Німеччина	відповідальність за розвиток освіти й науки покладається на земельні й федеральні органи влади, які виконують лише координуючі функції; діяльність ВНЗ регулюється уставами, затверджуваними земельними й державними органами управління, за якими їм надається самостійність у встановленні структури, змісту й методів навчання, в організації наукових досліджень і розподілі фінансових коштів; функціонують органи самоврядування: вчена рада й

	кураторій, які вирішують питання про бюджет, створення й скасування підрозділів ВНЗ, розвитку міжнародних зв'язків
Австрія	аналіз тенденцій в сфері розвитку професій майбутнього проводить Міністерство освіти; Міністерство освіти замовляє й фінансує підготовку необхідних державі спеціалістів; університет бере на себе відповідальність за спосіб підготовки, за розробку потрібних навчальних програм і дисциплін; міністерство освіти не може директивно впливати на цей процес
Португалія	принцип університетської автономії записаний до Конституції країни; розпочато запровадження практичної системи управління науковими розробками з державним фінансуванням і, в той же час, без прямого втручання держави; щорічне експертне оцінювання діяльності університетів за розробленою шкалою й визначення обсягу фінансування залежно від кількості набраних балів
Румунія	автономія університетів затверджена в Конституції країни; університети мають право власності і право розпоряджатися землею і приміщеннями, право вибору управлінських органів і реальні права самостійної діяльності навіть на рівнях факультетів і кафедр; університети мають право самостійного визначення правил набору студентів; університети отримують фінансування на навчання певної кількості студентів за державним замовленням; університети мають можливість запрошувати потрібних викладачів на будь-який строк; університети мають право створення комісій із захисту PhD; доходи від контрактного навчання віддані в повне розпорядження університетів; наукове фінансування проектів відбувається на конкурентній основі
США	університети у своїй навчальній і науково-дослідній діяльності спираються на суспільні, а не державні структури, що обумовлено тим, що за Конституцією США сфера вищої освіти віднесена до компетенції органів управління штатів, а не федерального уряду; вищий рівень адміністративного управління в державних ВНЗ виробляє загальну фінансову й академічну політику, здійснює загальний контроль за використанням землі, будов та іншої власності, що належить університету, і контроль за всіма його витратами; якщо університет успішно виконує свої функції по навчанню й знаходить необхідні фінансові засоби для наукових досліджень, він користується повною свободою у здійсненні досліджень, обговоренні й публікації їхніх результатів. Автономія в цій області є основою академічних свобод університету
Японія	університетами керують президенти, які очолюють університетські сенати, що є консультативними органами; сенат розглядає бюджет університету, керує роботу

факультетів і науково-дослідних інститутів, займається питаннями управління, створення й скасування факультетів і їхніх відділень, регулює чисельність студентів і викладачів

Критичний аналіз ознак автономії ВНЗ у країнах світу дозволяє поділити країни на три типи [17]:

1) країни англо-американської групи, в яких упродовж XIX-XX століть розвивалися спільні традиції дистанціювання університетів від державного управління (Австрія, Канада, Ірландія, Південна Африка, Нова Ісландія, Великобританія, США);

2) країни європейської групи, в яких для університетів встановлено законодавство, що дає урядові значний потенціал влади над Адміністрацією університетів (Франція, Німеччина, Італія, Голландія, Росія, Швеція);

3) країни азійської групи, в яких значний економічний розвиток та реформування системи державного управління університетами в історичному контексті відбувся нещодавно (Китай, Малайзія, Японія, Індонезія, Шрі-Ланка, Таїланд).

Аналіз наведеного в табл. 2 світового досвіду автономізації університетів дозволяє виділити наступні елементи поняття автономії, яка забезпечує оптимальний баланс прав і обов'язків між державою і ВНЗ: наукова автономія, освітня автономія, адміністративна автономія, фінансова автономія.

За рішенням Лісабонської Декларації 2007 року розрізняють чотири компоненти інституційної автономії: академічну (вирішення питань формування навчальних планів і методів викладання, напрямків, масштабів та методів наукових досліджень, кількості студентів за певними спеціальностями тощо); фінансову (вирішення питань щодо отримання й розподілу бюджетного фінансування, визначення розміру оплати за навчання, використання прибутку і т. і.); організаційну (визначення структури та статуту університету, укладання контрактів, вибори керуючих органів ВНЗ та його структурних підрозділів та ін.) та кадрову (визначення питань, пов'язаних з набором, оплатою праці та кар'єрним ростом персоналу). Кожна з наведених компонент характеризується набором індикаторів, які мають певну питому вагу при

оцінюванні загального рівня університетської автономії, табл. 3. [8, 18, 19, 20, 21, 22, 23]

Таблиця 3

Індикатори та їх вага за компонентами університетської автономії

[Indicators and their weight by components of the university autonomy]

Компонента університетської автономії	Індикатори	Вага індикатора, %
Академічна – охоплює спеціалізацію ВНЗ, освітні ступені, кількість студентів та навчальних дисциплін, критерії набору на певні спеціальності, забезпечення якості навчання, свободу вибору напрямків наукових інтересів	Можливість визначати рівень набору студентів у ВНЗ	14
	Можливість відбирати студентів на різні рівні підготовки та спеціальності	14
	Можливість відкривати і закривати освітні програми	16
	Можливість вибирати мову навчання	13
	Можливість розробки критеріїв оцінки якості навчання	15
	Можливість вибирати провайдера процедур контролю якості	11
	Можливість конструювати зміст освітніх програм, які призводять до формування необхідних компетентностей	16
Фінансова – охоплює порядок фінансування (бюджетного та позабюджетного), складання фінансової звітності, використання ресурсів	Тривалість державного бюджетного періоду	14
	Тип державного фінансування	13
	Можливість отримувати прибуток та використовувати бюджетні залишки	14
	Можливість кредитування	9
	Можливість володіти нерухомістю	12
	Можливість встановлювати та регулювати плату за навчання національних студентів	17
	Можливість встановлювати та регулювати плату за навчання іноземних студентів	21
Організаційна – охоплює формування загальних правил функціонування університету та регулювання його організаційної структури, а саме призначення ректора та інших органів управління	Процедура обрання виконавчого глави університету (ректора)	14
	Вибір критеріїв для обрання ректора	14
	Звільнення з посади виконавчого глави	12
	Терміни перебування на посаді глави університету	9
	Можливість включення зовнішніх членів в університетські органи влади	12
	Відбір зовнішніх членів органів управління	12
	Можливість приймати рішення щодо академічної структури	15
	Можливість створювати офіційні юридичні особи	12

структурними підрозділами ВНЗ		
Кадрова – охоплює комплектування персоналу ВНЗ, встановлення розміру оплати праці та можливостей кар'єрного просування	Можливість приймати кадрові рішення щодо найму академічного персоналу	13
	Можливість приймати кадрові рішення щодо найму адміністративного персоналу	13
	Можливість визначати рівень заробітної плати академічного персоналу	12
	Можливість визначати рівень заробітної плати адміністративного персоналу	12
	Можливість приймати рішення про звільнення академічного персоналу	12
	Можливість приймати рішення про звільнення адміністративного персоналу	12
	Можливість просувати по службі академічний персонал	13
	Можливість просувати по службі адміністративний персонал	12

Як видно з табл. 3, кожна складова університетської автономії спрямована на формування правил функціонування університету, які підкоряються зміні ролі ВНЗ у сучасному суспільстві. Реалізація усього спектра функцій ВНЗ в сучасних умовах потребує розширення їх самостійності, прав та повноважень при здійсненні діяльності. При цьому, необхідно зазначити, що проблемним питанням є пошук балансу між державним регулюванням та реальною автономією ВНЗ за кожною складовою у напрямках:

академічна автономія – при прийнятті рішень про вибір моделі набору абітурієнтів, про навчальні програми, методи і напрямки навчання, дисципліни, присудження наукових ступенів, цілі та методи наукових досліджень;

фінансова автономія – при формуванні механізму отримання і розпорядження державними й недержавними фінансовими коштами, прийнятті рішень про оплату студентами за навчання, формуванні спецфондів університету за рахунок можливої комерційної діяльності;

організаційна автономія – при створенні структурних підрозділів та затвердженні посад, укладанні контрактів, виборі посадових осіб і керівних органів;

кадрова автономія – при формуванні відповідальності за рекрутинг, просування і визначення заробітної плати працівникам університету.

Положення Болонської конвенції передбачають модернізацію

університетської освіти в напрямку створення умов її відповідності світовим стандартам якості навчання, оптимізації структури системи вищої освіти, розширення самостійності і автономії університетів, підвищення їх відповідальності за вибір джерел фінансування своєї діяльності. У зв'язку з цим вивчення і застосування світового досвіду формування університетської автономії дозволить більш раціонально використовувати державні кошти і активно впроваджувати інноваційні рішення в діяльність ВНЗ.

Перспективами подальшого дослідження є визначення функцій за кожною компонентою університетської автономії з метою пошуку оптимального поєднання повноважень університету та державного регулювання за кожною з цих компонент у напрямках, що були вказані вище. Це дозволить за кожною складовою автономії розробити системи заходів по забезпеченню автономії ВНЗ й створити механізм управління в межах університету, який дозволить самостійно приймати рішення про внутриуніверситетський перерозподіл державного фінансування, а, отже, регулювати набір абітурієнтів на певні спеціальності; розвивати форми взаємодії ВНЗ з освітніми, науковими та підприємницькими структурами; формувати власну кадрову політику та інші дії, що сприятимуть успішній конкурентній боротьбі ВНЗ на ринку освітніх послуг.

Література

1. Станкевич І. В. Критерії зовнішнього оцінювання якості освітньої діяльності вищих навчальних закладів: традиційний погляд на визначення / І. В. Станкевич // Економіка розвитку, 2015. – № 1 (73). – С. 26-34.

2. Базавлук Н. Г. Визначальні чинники конкурентоспроможності національної економіки: сучасний контекст аналізу / Н. Г. Базавлук // Економіка розвитку, 2014. – № 4 (72). – С. 30-35.

3. Холявко Н. І. Тенденції розвитку системи вищої освіти України / Н. І. Холявко, М. А. Мостова, Т. Л. Шестаковська // Економічний часопис-XXI. – 2014. – № 3–4 (2). – С. 23–26. – [Електронний ресурс]. - Режим доступу : [http://nbuv.gov.ua/j-pdf/ecchado_2014_3-4\(2\)__7.pdf](http://nbuv.gov.ua/j-pdf/ecchado_2014_3-4(2)__7.pdf).

4. Defining university avtonomy // Электронный ресурс. – Режим

доступа: <http://www.seap.usv.ro/annals/ojs/index.php/annals/article/viewFile/764/688>.

5. Кемаль Г. Автономия университета и академическая свобода: исторические перспективы // Электронный ресурс. – Режим доступа: <http://ihe.nkaoko.kz/archive/67/389/>

6. Estermann Th., Nokkala T., Steinel M. University Autonomy in Europe II. The Scorecard. – Brussels, EUA, CRASP, HRK, Univ. Denmark & Jyvaskyla, 2011. – 81 p.

7. Мокляк В. Автономія як форма академічної свободи вищого навчального закладу / В. Мокляк // Педагогічні науки, 2014. – № 61-62. – С. 97-101.

8. Верденхофа О. Р., Петрова М. М., Димитрова С. И. Аспекты автономии учебных заведений на рынок образовательных услуг / О. Р. Верденхофа, М. М. Петрова, С. И. Димитрова // International Journal of Innovative Technologies in Economy, 2016. – № 2(4). – С. 23-27.

9. Україна в 2008 році: щорічні оцінки суспільно-політичного та соціально-економічного розвитку : монограф. / за заг. ред. Ю. Г. Рубана. – К. : НІСД, 2008. – 744 с.

10. Никольский В. Университетская автономия и академическая свобода (критический взгляд на взаимосвязь традиционных ценностей) / В. Никольский // Высшее образование в России, 2008. – № 6. – С. 147-155.

11. Мокляк В. Обґрунтування поняття «автономія вищого навчального закладу» / В. Мокляк // Педагогічні науки, 2015. – № 63. – С. 132-137.

12. Проблеми і перспективи автономізації українських ВНЗ в контексті європейського досвіду університетської автономії // Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://old.niss.gov.ua/monitor/mart2009/7.html>.

13. Барнетт Р. Потерянная профессия / Р. Барнетт, Р. Миддлхерст // Высшее образование в Европе. – 1993. – № 2. – С. 133-155.

14. Линовицька О. Академічні свободи та університетська автономія / О. Линовицька // Вища освіта України. – 2011. – № 3. – С. 27–31.

15. Закон України “Про вищу освіту” // Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
16. Галаган А. И. Проблемы государственного контроля и автономии вузов в России и некоторых зарубежных странах // Электронный ресурс. – Режим доступа: http://www.edupolicy.org.ua/files/Probl_gos_kontrolja.pdf.
17. Університетська автономія - складова громадянського суспільства // Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://studopedia.org/6-94749.html>.
18. Институциональная автономия белорусских вузов: четыре индикатора // Электронный ресурс. – Режим доступа: <http://nmnby.eu/news/analytics/5057.html>.
19. Мониторинг интеграции белорусского высшего образования в Европейское пространство высшего образования // Электронный ресурс. – Режим доступа: http://bolognaby.org/images/uploads/2016/06/Analys_June_2016.pdf.
20. University Autonomy in Europe II The Scorecard // Электронный ресурс. — Режим доступа: http://www.eua.be/Libraries/publications/University_Autonomy_in_Europe_II_-_The_Scorecard.pdf?sfvrsn=2.
21. European University Association. Annual report 2014 // Электронный ресурс. — Режим доступа: http://eua.be/Libraries/publications-homepage-list/EUA_Annual_Report_2014.pdf?sfvrsn=8.
22. Павленко А.Ф. Університетська автономія в системі конкурентоспроможного розвитку вищої освіти / А.Ф. Павленко // Університетська освіта. —№ 1. —2011.—С. 6-13.
23. Лісун Я. В. Теоретико-методологічні основи діагностики автономії ВНЗ: європейський досвід / Я. В. Лісун // Вісник Київського національного університету технологій та дизайну, 2016. – Спецвипуск : Ефективність організаційно-економічного механізму інноваційного розвитку вищої освіти України. - С. 410-418.

References

1. Stankevych I. V. *Kriterii zovnishnogo otsiniuvannia yakosti osvithoi diialnosti vyshchyykh navchalnekh zakladiv: tralytsiinyi pogliad na vyznachennia* [The criteria for external quality evaluation of educational activities of higher education institutions: the traditional view of the definition] / I. V. Stankevych // *Ekonomika rozvytku*, 2015. – No 1 (73). – P. 26-34.

2. Bazavluk N. G. *Vyznachalni chynnyky konkurentospromozhnosti natsionalnoi ekonomiky: suchasnyi kontekst analizu* [Determinants of competitiveness of the national economy: current context analysis] / N. G. Bazavluk // *Ekonomika rozvytku*, 2014. – No 7 (72). – P. 30-35.

3. Kholiavko N. I. *Tendentsii rozvytku systemy vyshchoi osvity Ukrainy* [Trends in the development of higher education in Ukraine] / N. I. Kholiavko, M. A. Mostova, T. L. Shestakovska // *Ekonomichnyi chasopys-XXI*. – 2014. – No. 3 – 4 (2). – P. 23–26. // Electronic resource. – Access mode: [http://nbuv.gov.ua/j-pdf/ecc_hado_2014_3-4\(2\)__7.pdf](http://nbuv.gov.ua/j-pdf/ecc_hado_2014_3-4(2)__7.pdf).

4. Defining university avtonomy // Electronic resource. – Access mode: <http://www.seap.usv.ro/annals/ojs/index.php/annals/article/viewFile/764/688>.

5. Kemal G. *Avtonomiya universiteta I akademicheskaya svoboda: istoricheskie perspektivy* [University autonomy and academic freedom: historical perspectives] // Electronic resource. – Access mode: <http://ihe.nkaoko.kz/archive/67/389/>

6. Estermann Th., Nokkala T., Steinel M. *University Autonomy in Europe II. The Scorecard*. – Brussels, EUA, CRASP, HRK, Univ. Denmark & Jyvaskyla, 2011. – 81 p.

7. Moklyak V. *Avtonomia yak forma akademichnoi svobody vyshchoho navchalnoho zakladu* [Autonomy as a form of academic freedom of higher education institution] / V. Moklyak // *Pedagogichni nauky*, 2014. – No 61-62. – P. 97-101.

8. Verdenkhofa O. R., Petrova M. M., Dimitrova S. I. *Aspekty avtonomii uchebnykh zavedeniy na rynok obrazovatelnykh uslug* [Aspects of the autonomy of educational institutions on the market of educational services] / O. R. Verdenkhofa, M. M. Petrova, S. I. Dimitrova // *International Journal of Innovative Technologies in Economy*, 2016. – No 2(4). – P. 23-27.

9. *Ukraina v 2008 rotsi: shorichni otsinky suspilno-politychnoho ta*

sotsialno-ekonomichnoho rozvytku: monograf. [Ukraine in 2008, the annual assessment of socio-political and socio-economic development: monographs.] / za zah red. Y. H. Rubana. – K. : NISD, 2008. – 744 p.

10. Nikolskiy V. *Universitetskaya avtonomiya I akademicheskaya svoboda (kriticheskiy vzglyad na vzaimosvyaz tradisionnykh tsennostey)* [University autonomy and academic freedom (critical view on the relationship of traditional values)] / V. Nikolskiy // *Vysshee obrazovanie v Rossii*, 2008. – No 6. – P. 147-155.

11. Moklyak V. *Obgruntuvannia poniattia «avtonomia vyshchoho navchalnoho zakladu»* [Justification concept of "autonomy of higher educational institution"] / V. Moklyak // *Pedagogichni nauky*, 2015. No 63. – P. 132-137.

12. *Problemy I perspektyvy avtonomizatsii ukrainskykh VNZ v konteksti evropeiskoho dosvidu universitetskoj avtonomii* [Problems and prospects of Ukrainian universities autonomy in the context of European experience of university autonomy] // Electronic resource. – Access mode: <http://old.niss.gov.ua/monitor/mart2009/7.html>.

13. Barnett R. *Poterannaya proffesiya* [Lost profession] / R. Barnett, R. Middlkherst// *Vyssheye obrazovaniye v Evrope*. – 1993. – No 2. – P. 133-155.

14. Linovitska O. *Akademichni svobody ta universitetska avtonomia* [Academic freedom and university autonomy] / O. Linovitska // *Vyshcha osvita Ukrainy*. – 2011. – No 3. – P. 27–31.

15. *Zakon Ukrainy «Pro vyshchu osvitu»* [Law of Ukraine "On Higher Education"] // Electronic resource. – Access mode: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.

16. Galagan A. I. *Problemy gosudarstvennogo kontrolya I avtonomii vuzov v Rossii I nekotorykh zarubezhnykh stranakh* [Problems of state control and autonomy of universities in Russia and some foreign countries] // Electronic resource. – Access mode: http://www.edupolicy.org.ua/files/Probl_gos_kontrolja.pdf.

17. *Universitetska avtonomia – skladova gromadianskogo suspilstva* [University autonomy - part of civil society] // Electronic resource. – Access mode: <http://studopedia.org/6-94749.html>.

18. *Institutsionalnaya avtonomiya belorusskikh vuzov:chetyre indikatora*

[Institutional autonomy of Belarusian universities: four indicators] // Electronic resource. – Access mode: <http://nmnby.eu/news/analytics/5057.html>.

19. *Monitorihg integratsii belaruskogo vysshego obrazovaniya v Evropeyskoe prostranstvo vysshego obrazovaniya* [Monitoring of integration of Belarusian higher education in the European Higher Education Area] // Electronic resource. – Access mode: http://bolognaby.org/images/uploads/2016/06/Analys_June_2016.pdf.

20. University Autonomy in Europe II The Scorecard // Electronic resource. – Access mode: http://www.eua.be/Libraries/publications/University_Autonomy_in_Europe_II_-_The_Scorecard.pdf?sfvrsn=2.

21. European University Association. Annual report 2014 // Electronic resource. – Access mode: http://eua.be/Libraries/publications-homepage-list/EUA_Annual_Report_2014.pdf?sfvrsn=8.

22. Pavlenko A. F. *Universytetska avtonomia v systemi konkurentospromozhnogo rozvytku vyshchoi osvity* [University autonomy competitive system of higher education] / A. F. Pavlenko // *Universitetska osvita*. — No 1. —2011.—P. 6-13.

23. Lisun Ya. V. *Teoretyko-metodologichni osnovy diagnostyky avtonomii VNZ: yevropeyskyi dosvid* [Theoretical and methodological basis of diagnosis autonomy institutions: the European experience] / Ya. V. Lisun // *Visnyk Kyivskogo natsionalnogo universytetu tekhnologii ta dyzainu*, 2016. – Spetsvyypusk: efektyvnist organizatsiino- ekonomichnogo mekhanizmu innovatsiinogo rozvytku vyshchoi osvity Ukrainy. - P. 410-418.